

УДК 378.22.016:376-056.264

CURRENT STATE OF READINESS OF SPEECH THERAPISTS FOR
TEAMWORK IN CONDITIONS OF INCLUSION

Anastasiia Kapliienko¹

СУЧАСНИЙ СТАН ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ-ЛОГОПЕДІВ ДО
КОМАНДНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

Анастасія Каплієнко¹

Abstract. *The article considers the problem of training future teachers-speech therapists to work in conditions of inclusion. The results of a survey of practicing speech therapists on teamwork, as well as the results of an experiment to diagnose the awareness of future speech therapists with teamwork in inclusive learning environment. The importance of updating the content of training for inclusive education and the development of appropriate set of organizational and pedagogical conditions aimed at ensuring the effectiveness of such training is emphasized.*

Key words: *speech therapist, inclusive education, team interaction, readiness, special education, partnership.*

Анотація. *У статті розглянута проблема підготовки майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії. Подано результати опитування практикуючих учителів-логопедів щодо командної роботи, а також результати експерименту з діагностування обізнаності майбутніх учителів-логопедів з командною роботою в умовах інклюзивного навчання. Наголошено на важливості оновлення змісту підготовки фахівців для інклюзивної освіти та розробці відповідного комплексу організаційно-педагогічних умов, спрямованих на забезпечення ефективності такої підготовки.*

Ключові слова: *учитель-логопед, інклюзивна освіта, командна взаємодія, готовність, спеціальна освіта, партнерство.*

Одна з умов інтеграції української освіти до європейського освітнього простору – ліквідація дискримінації та забезпечення рівного доступу всіх дітей до якісної освіти. Це можливо завдяки впровадженню інклюзивної моделі навчання, завдяки якій в закладах дошкільної та загальної середньої освіти з'явилися інклюзивні групи/класи. Водночас, нові умови висувають вимоги до підготовки відповідних кадрів у закладах вищої освіти. Йдеться про вчителів, асистентів учителя, вчителів-логопедів, дефектологів, здатних побудувати ефективну співпрацю в умовах інклюзії, аби задовольнити потреби кожного вихованця/учня.

Проблема формування готовності фахівців до професійної діяльності не

---

¹ Teacher, Izmail State University of Humanities, Ukraine, Address: Repina St, 12, Izmail, Odessa Region, 68601, Tel.: +380983463687, E-mail: akaplienko978@gmail.com Orcid.org/0000-0002-2981-6877

¹ викладач, Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Україна, адреса: вул. Репіа,12, Ізмаїл, Одеська область, 68601, тел.: +380983463687, E-mail: akaplienko978@gmail.com. Orcid.org/0000-0002-2981-6877

нова, але складна та багатоаспектна. Тому в сучасних умовах реформування освіти і впровадження інклюзивного навчання вона є актуальною і гострою. На сьогоднішній день вітчизняними науковцями вже розроблені теоретико-методологічні підходи до підготовки педагогів для роботи в інклюзивних умовах, а саме: вихователів – І. Кузава, вчителів початкових класів – І. Демченко, фахівців психолого-педагогічного профілю – І. Малишевська, учителів середньої школи – О. Казачінер та ін.

Не викликає сумнівів і те, що успішність виконання завдань, які поставлені перед інклюзивною освітою, у великій мірі залежить від тісної взаємодії усіх фахівців, які залучені до навчання дитини з особливими освітніми потребами. І. Дмитрієва з цього приводу наголошує: «для досягнення суспільно й індивідуально значимих результатів у цій галузі дуже важливими на сьогодні є питання залучення міцного кадрового потенціалу системи як спеціальної, так і загальної освіти, та розробки моделей взаємодії між фахівцями загальноосвітніх і спеціальних навчальних закладів для ефективного використання такого потужного ресурсу, що сприятиме розвитку інклюзії в Україні» [1].

На нашу думку, в умовах інклюзивної освіти командна взаємодія набуває глобального гуманістичного значення: соціальноорієнтованого, здоров'язбережувального, і навіть ціннісно-світоглядного.

Командний підхід в інклюзії дає можливість інтегрувати зусилля всіх спеціалістів на користь дитини з особливими освітніми потребами, а не тільки розглядати її розвиток під кутом зору одного фахівця. Це також сприяє ефективнішій соціалізації дитини, а зазначимо, що саме вона є одним з пріоритетів інклюзивної освіти.

Ми погоджуємося з думкою І. Дмитрієвої стосовно того, що «результативність команди інклюзивного навчального закладу характеризує низка ознак, як-от: спільна діяльність; спільні завдання; спільна відповідальність; розподіл обов'язків; особистісна неформальна взаємодія; взаємодоповнюючий (за професійними та психологічними характеристиками) склад учасників команди; участь усіх учасників команди у напрацюванні рішень; взаємний вплив; стосунки, побудовані на довірі» [1].

Зазначимо, що феномен командної взаємодії є об'єктом дослідження як психологів (В. Міляєва, В. Горбунова, П. Філіндаш та ін.), так і педагогів (Т. Коломоець, Я. Юрків, Н. Кічук, О. Дмитрієва, З. Ленів та ін.). Однак залишається відкритим питання щодо підготовки саме майбутніх учителів-логопедів до командної взаємодії в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Наголосимо, що саме вчитель-логопед є головним координатором команди психолого-педагогічного супроводу в роботі з дитиною з тяжкими мовленнєвими порушеннями.

Необхідність вивчення зазначеної проблематики викликана низкою суперечностей:

- соціальним запитом на фахівців, здатних упроваджувати інклюзивну модель освіти та неготовністю майбутніх учителів-логопедів до цього;

VI Дунайські наукові читання

- складністю вирішення педагогічних задач одноосібно та відсутністю навичок комунікації та командної взаємодії фахівців, залучених до інклюзивного освітнього середовища;

- важливістю удосконалення системи підготовки педагогічних кадрів, зокрема вчителів-логопедів, та невизначеністю комплексу організаційно-педагогічних умов, спрямованих на забезпечення ефективності такої підготовки в закладах вищої освіти.

Крім цього, актуальність наведеного питання підтверджується практичними дослідженнями. Так, для проведення дослідження нами було розроблено анкету «Готовність вчителів-логопедів до командної роботи в умовах інклюзії». В опитуванні взяли участь фахівці з Київської, Черкаської, Одеської, Рівненської, Донецької, Миколаївської, Запорізької областей зі стажем роботи від 1,5 до 27 років.

За результатами анкетування можемо констатувати, що у переважній більшості практикуючих логопедів (93,3%) ставлення до командної роботи в умовах інклюзії позитивне.

Необхідною співпрацю вчителя-логопеда з іншими членами команди супроводу вважають 86,7% не завжди доречною вважають таку співпрацю 6,7% опитаних і стільки ж вважають таку співпрацю зайвою. Додамо, що така співпраця є вкрай важливою, в першу чергу, для самої дитини. І. Дмитрієва з цього приводу зазначає: «Така співпраця фахівців має бути зосереджена на оптимальному співвідношенні цілеспрямованих професійних впливів з метою удосконалення умов впровадження інклюзивних підходів» [1].

Найбільш тісно вчителі-логопеди співпрацюють з такими членами команди (в порядку зменшення – від найбільш тісної до найменш тісної): класним керівником/вихователем (80%), практичним психологом (80%), асистентом учителя/вихователя (66,7%), батьками (66,7%), учителем-дефектологом (46,7%), адміністрацією (26,7%), медичними працівниками (26,7%), вчителями (20%), вчителем-реабілітологом (20%), соціальним педагогом (13,3%), іншими (6,7%).

На питання «Чи часто Ви звертаєтеся по допомогу до фахівців Інклюзивно-ресурсного центру?» голоси розподілилися таким чином: стверджувально відповіли 13,3%, не звертаються 33,3%, іноді звертаються 53,3%.

Інтерес викликали відповіді на питання «Що, на Вашу думку, найскладніше в командній роботі?». Вчителі-логопеди зазначили, що найскладніше – «налагодити співпрацю людей між собою», «знайти спільну мову», «зрозуміти, що головний член команди – це дитина», «узгодити роботу всіх учасників групи, вести діалог з сучасними батьками», відсутність бажання спеціалістів працювати в команді, готовності всіх членів до продуктивної співпраці.

Конфліктні ситуації в процесі професійної діяльності виникають у 6,7% респондентів, не виникають у 66,7%, іноді виникають – у 26,7%. При цьому конфлікти виникають з батьками («непорозуміння у наданні тих чи інших послуг для дитини. Батькам завжди хочеться більше, іноді це іде не на користь дитині»), адміністрацією, з працівниками ІРЦ.

Збірник наукових праць

У своїй більшості (66,7%) вчителі-логопеди готові Ви брати на себе відповідальність за конкретну педагогічну ситуацію, не готові – 6,7%, готові 26,7%.

Готові до співпраці з громадськими організаціями в інтересах дитини 80% логопедів-практиків. 13,3% не готові до такої співпраці, лише 6,7% вже співпрацюють.

Свій рівень підготовки до командної роботи вчителі-логопеди визначають так (за шкалою від 1 до 10, де 1 – найнижчий рівень, 10 – найвищий): 10 балів – 20%, 9 балів – 40%, 8 балів – 13,3%, 7 балів – 6,7 %, 6 балів – 6,7%, 5 балів – 13,3%.

Результати добре ілюструють запит самих логопедів до розширення кола компетентностей командної взаємодії. Особливо це стосується таких пунктів як партнерство з батьками. Як наголошує С. Миронова, «без ефективної співпраці з родинами інтегрувати дитину з психофізичними вадами в середовище здорових однолітків надзвичайно важко. Адже від батьків залежить морально-психологічна підтримка дитини; організація адекватних умов її життя і розвитку; здійснення корекційно-виховного впливу у сім'ї; забезпечення виконання завдань вчителя, вихователя, призначень лікаря» [3; 111].

Разом з тим, здобувачі вищої освіти – майбутні вчителі-логопеди, виявляють посередню готовність до командної роботи в умовах інклюзії. Про це свідчать результати опитування, проведеного серед студентів (34 особи) денної та заочної форм навчання спеціальності «Спеціальна освіта (логопедія)» Ізмаїльського державного гуманітарного університету та спеціальності «Корекційна освіта. Логопедія», Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського.

Для проведення дослідження було розроблено опитувальник «Анкета щодо визначення стану готовності майбутніх вчителів-логопедів до командної роботи в умовах інклюзії» з відкритими та закритими, прямими і непрямими питаннями. Даний метод забезпечив високу порівнюваність відомостей і зручність їх опрацювання. Тож зупинимось детальніше на результатах анкетування.

Впевненість у готовності працювати вчителем-логопедом в умовах інклюзії висловлюють 52% опитаних. Свій рівень готовності вони визначають на 10-бальній позначці. 18 % вважають, що їхній рівень готовності співвідноситься з 8 балами, 15% – з 7 балами, ще 15 % – з 6 балами.

Співпрацю вчителя-логопеда з іншими фахівцями, задіяними у створенні інклюзивного освітнього середовища, переважна більшість респондентів вважає позитивною (80%). 20% опитаних вважає взаємодію вчителя-логопеда з іншими членами команди ситуативною. При цьому, за даними анкети, 90% респондентів усвідомлюють, що взаємодія вчителя-логопеда має базуватися на засадах партнерства, 8% визначили таку взаємодію формальною, 2% – діловою. Проте лише 34% респондентів усвідомлюють розширення кола функцій у процесі командної взаємодії.

Такий результат ми пов'язуємо з тим, що студенти мають фрагментарні уявлення про практичну діяльність учителя-логопеда в команді та загалом необізнаність із способами організації командної роботи. Це стосується навіть того, хто є членом команди взаємодії в системі інклюзивної освіти. Зокрема, у

VI Дунайські наукові читання

визначенні кола суб'єктів команди взаємодії студенти виявляють певні розбіжності. Так, інших фахівців спеціального профілю відносять до команди 30% опитуваних, фахівців і батьків – 40% респондентів, додають до переліку працівників інклюзивно-ресурсних центрів ще 20%, згадують про громадські організації/фонди ще 10% опитуваних.

Ці результати свідчать про недостатній рівень готовності майбутніх учителів-логопедів до командної взаємодії в умовах інклюзивного середовища. Особливо варто наголосити на невідповідності молодого фахівця до комунікування з родиною дитини-логопата. Попри те, що наразі склався потужний науково-методичний фонд тренінгових технік, коучингових технологій студентоцентрованого навчання майбутніх фахівців у розрізі ідеї «навчання шляхом залучення» залишається проблемним питання щодо здатності студентів вибудувати стратегію взаємодії із сім'єю категоріальної дитини [2, с. 60].

Разом з тим, такі результати є цілком прогнозовані, адже в навчальних планах підготовки майбутніх вчителів-логопедів немає навчальних дисциплін, які спрямовані на отримання студентами системних знань щодо форм, методів, рівнів організації командної взаємодії в інтересах дитини-логопата, ефективної співпраці з батьками дитини, стимулюванню студентів до цілеспрямованого вивчення практичного досвіду роботи вчителів-логопедів в умовах інклюзивної освіти.

Таким чином, орієнтуючись на думку більшості опитаних, які корелюють з висновками, отриманими на основі теоретичного аналізу проблеми дослідження, висловлюємо впевненість, що одним із ключових напрямів удосконалення професійної підготовки логопедичних кадрів, має стати модернізація змісту освітніх програм професійної підготовки майбутніх учителів-логопедів, запровадження навчальних дисциплін, окремих модулів та тем навчальних дисциплін, метою яких є формування у студентів готовності до командної роботи в умовах інклюзії.

1. Дмитрієва І.В. (2016). Командна взаємодія фахівців у процесі індивідуального супроводу дитини в умовах інклюзивного навчання. Актуальні питання корекційної освіти. Вип. 7. URL: <http://aqce.com.ua/download/publications/49/45.pdf/>

2. Кічук Н.В. (2019). Проблема здатності майбутнього фахівця до взаємодії з батьками як виду партнерських відносин в інклюзивній освіті. Соціальне партнерство в інклюзивній освіті: акмеологічні засади, сучасні реалії. Ізмаїл. С. 60-64.

3. Миронова С.П. (2011). Командний підхід до психолого-педагогічного супроводу дітей з вадами психофізичного розвитку в умовах інклюзивної освіти. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. № 14 (225). С. 108-112.